

Η Γλυπτική ως μνήμη και αγαλλίαμα

[Άρθρα / Πολιτισμός](#)

[Ηλίας Λιαμής, Σύμβουλος Ενότητας Πολιτισμού](#)



Καμιά άλλη τέχνη δεν κάνει καλύτερα ορατή την επιθυμία του ανθρώπου να νικήσει τον θάνατο, όσο η γλυπτική. Το τρισδιάστατο άγαλμα ενός ανθρωπίνου σώματος, ό,τι κοντινότερο στο σώμα το αληθινό και το ζωντανό, αρνείται πεισματικά το γεγονός της φθοράς και αξιώνει ζωή στον κόσμο για μια ύπαρξη που έχει ήδη ολοκληρώσει το πέρασμά της απ' αυτή τη γη. Μοιάζει ουτοπικό και μάταιο, το γλυπτό όμως κρύβει ένα μεγαλείο κι ένα κρυμμένο πόθο αθανασίας που αρνείται το αναπόδραστο των κύκλων της ζωής και θεμελιώνει τη μνήμη. Άλλωστε, τι άλλο σηματοδοτεί η λέξη «μνημείο» από την ανάγκη τού ανθρώπου να μνημονεύει, να μην ξεχνά, να μην παραδώσει κάτι στο βασίλειο της λήθης; Η γλυπτική, ως η πιο ανθεκτική τέχνη στον χρόνο, τίθεται επικεφαλής του καλλιτεχνικού μόχθου του ανθρώπου να αναμετρηθεί με την αθανασία.

Στην Αρχαία Ελλάδα, ένα γλυπτό δεν αποτελεί μέσον διακόσμησης ενός χώρου, αλλά σπουδή στην δημοκρατία της πόλης, την οποία προσφέρει στους νεώτερους,

αλλά και οδό μύησης σε έναν τρόπο τού «υπάρχειν» ως πολίτης, θέτοντας διαρκώς προ των οφθαλμών τους υπάρξεις περασμένες αλλά ακόμη ικανές να διεκδικούν χώρο στην ζωή της Πόλης, μέσω των τριών διαστάσεων του. Η γλυπτική είναι η Τέχνη του Δήμου. Για να προτείνει ο καλλιτέχνης-γλύπτης μια νέα μορφή, πρέπει να αλλάξει τα δεδομένα της εσωτερικής ύπαρξης και κατ' επέκτασιν του πολιτικού ήθους, καθώς το γλυπτό, όπως αναφέρει και ένα επίγραμμα του Μελεάγρου, αποτελεί υπόθεση «ου λίθων αλλά φρένων».



Παράλληλα, η γλυπτική συνέβαλε και στην ενότητα του αρχαίου Ελληνικού κόσμου. Μπορεί η γλώσσα να ήταν κοινή ανάμεσα στις μητροπόλεις και τις αποικίες, όπως και η θρησκεία. Δεν έπαυσαν όμως, αν και ισχυρότατα, να παραμένουν άυλα, αφηρημένα, που έχουν την ανάγκη να γίνουν ορατά. Γι' αυτό και έρχονται οι αθλητικοί πανελλήνιοι αγώνες, με έντονο το θρησκευτικό στοιχείο, να αποτυπώσουν αυτή την ενότητα, δεν παύουν όμως και αυτοί να αποτελούν ένα γεγονός με γρήγορη λήξη, γεγονός εφήμερο και εκτεθειμένο στη λήθη. Έρχεται τότε η γλυπτική να αποτυπώσει ιδέες και σύμβολα, ορατά και κατανοητά απ' όλους, ικανά να ενισχύουν κάθε στιγμή την αίσθηση του αοράτου και να προτάσσουν την αρμονία και το κάλλος ενός ολόκληρου πολιτισμού. Κάθε Ολυμπιακή νίκη αποτυπώνεται στο μάρμαρο και θυμίζει το αφεγάδιαστο γυμνό σώμα, που έστω και για μια στιγμή άγγιξε την τελειότητα των αναλογιών. Ναι, μόνο για μια στιγμή, ικανή όμως να βεβαιώσει πως η τελειότητα αυτή υφίσταται

και περιμένει τον άνθρωπο να βρει τρόπο, ώστε κάποτε να γίνει μόνιμος σύννοικός της. Η «αγαλλίαση» αυτής της επίγνωσης αποτελεί την ψυχή του κάθε «αγάλματος» που διαποτίζει την ψυχή του παρατηρητή με τη βεβαιότητα της αιωνιότητας και τον καλεί να δημιουργεί έργα αθάνατα, αντάξια μιας κρυμμένης ανθρώπινης φύσης, που μπορεί να μην ξέρει πώς ξέπεσε, που βιώνει όμως την φθορά του «παρά φύσιν», που προσδοκά όμως και την αποκατάσταση του «κατά φύσιν».

Ακριβώς η ανάγκη αυτή να μην λησμονούνται οι δεσμοί με αυτό το «κάτι πέραν», έφεραν τόσο κοντά τη γλυπτική με τη θρησκεία. Η επιθυμία να θυμάμαι πως ένας άλλος κόσμος περιβάλλει τον κόσμο μου συνδυάζεται με μια αντίστοιχη επιθυμία μου να δω, να ψηλαφίσω και να νιώσω με κοσμικούς όρους -όγκο, βάρος, ύψος, πλάτος- έναν θεό, που ξέρω πως υπάρχει, αλλά τον θέλω δίπλα μου, όμοιό μου, ικανό να κινηθεί με τις δίκες μου ιδιότητες και προδιαγραφές. Το άγαλμα ενός θεού υλοποιεί όσο τίποτε τον διάλογο ανάμεσα στο θνητό και το θείο.



Η Μεσόγειος Θάλασσα και ιδιαιτέρως ο δικός μας, ο Ελλαδικός χώρος, αποτελεί αναμφίβολα το λίκνο της γλυπτικής. Όλες αυτές οι πολιτικές και θρησκευτικές ανάγκες, σε συνδυασμό με το υλικό, το κλίμα και το διάφανο φως, καθοδήγησαν επί αιώνες τη σμίλη να αναδείξει όλες τις ιδιότητες της άκαμπτης ύλης -του μαρμάρου ή του μετάλλου- και να πάρει απ' αυτό τις καλύτερες δυνατότητές του. Στον καλλιτέχνη-γλύπτη, ο τόπος αυτός επεφύλαξε και μια ακόμη δωρεά: Τα φυσικά γλυπτά πρότυπα, που ανέλαβαν να διαμορφώσουν ο αέρας, η θάλασσα και

το πετρώδες τοπίο. Είναι πρακτικά αδύνατον σε μια εύφορη κοιλάδα και σε τόπο χαμηλών κατάφυτων λόφων να καταγραφεί η αέναη σύγκρουση αέρα και νερού με την σκληρή βραχώδη ύλη. Τα ανεμοδαρμένα γυμνά βουνά, τα μικρά βότσαλα, οι γυμνοί όγκοι στις κορφές, ακόμη και τα χιλιόχρονα δέντρα της Ελληνικής γης αποτύπωσαν στην επιφάνεια τους αχειροποίητα αριστουργήματα, δίδοντας κριτήρια τελειότητας και χάρης σε όποιον θα αποφάσιζε να αντιπαλέψει με την ακαμψία του σκληρού υλικού.

Και κάτι ακόμη μοναδικό: Παρά την περιορισμένη έκταση αυτού το γεωγραφικού χώρου, οι τόσο διαφορετικές καιρικές συνθήκες, σε συνδυασμό με την ποικιλία της σύστασης των υλικών δημιούργησαν πλήθος τεχνοτροπιών, από την αφηρημένη τέχνη των Κυκλάδων μέχρι τους αρχαϊκούς Κούρους και τα αριστουργήματα του Φειδία. Έτσι ώστε, εντρυφώντας κανείς στην Αρχαία Ελληνική γλυπτική, να αισθάνεται πως περιδιαβαίνει σε ένα μουσείο τέχνης, που περιλαμβάνει όλες τις στιλιστικές διακυμάνσεις της παγκόσμιας καλλιτεχνικής έμπνευσης.

Στο πέρασμα του χρόνου, είναι βέβαιον πως η τελειότητα της γλυπτικής τέχνης ίσως και να αναίρεσε την λειτουργία της: Η πολυπόθητη αναγωγή στο «πέραν» ίσως και να υπέκυψε στην τελειότητα της μορφής και να εγκλώβισε τον νου στο κάλλος του έργου, το οποίον, όση τελειότητα και αν αποτυπώσει, δεν παύει ποτέ να είναι έργο του κόσμου τούτου. Σε αυτόν ακριβώς τον κίνδυνο του εγκλωβισμού εδράζεται και η επιφυλακτική στάση της Χριστιανικής εκκλησίας απέναντι στην γλυπτική, τουλάχιστον στο λατρευτικό πλαίσιο. Με το τέλειο άγαλμα, ο Θεός κινδυνεύει να μετατραπεί σε είδωλό, εγκλωβισμένος στο «είδος», στο ορατό. Ο φόβος μπροστά σ' αυτό το ενδεχόμενο διαπότισε και όλες τις μονοθεϊστικές θρησκείες, οι οποίες, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο θεώρησαν την θρησκευτική γλυπτική ως κατώτερη εκδήλωση πνευματικότητας, συγκριτικά με εκείνην της εξόδου από το βάρος των γήινων διαστάσεων και αναγωγής του νου στη σφαίρα του αοράτου. Παρ' όλ' αυτά, από τη Βυζαντινή αυτοκρατορία δε έλειψε το ανάγλυφο και σπανιότερα το τρισδιάστατο, πολλές φορές μάλιστα αριστουργηματικό και εφάμιλλο σε αισθητική με τα κορυφαία αρχαία έργα.



Παρά τις διαπιστώσεις αυτές που ανάγονται στο πεδίο της ιστορίας της Τέχνης, η γλυπτική δεν θα πάψει να αποτελεί ποτέ την πιο εύγλωττη μαρτυρία μιας πνευματικής διαδικασίας, που θέλει τον άνθρωπο να αγωνίζεται να δώσει πνευματική μορφή στον άμορφο εσωτερικό του κόσμο, τον ταλαιπωρημένο από δύσμορφα πάθη, που εμποδίζουν την διαμόρφωση της ομοίωσής του με τον Δημιουργό. Η πορεία από τον εξορυγμένο βράχο μέχρι το κάτασπρο άγαλμα που λάμπει κάτω από τον Αττικό ουρανό ίσως και να αποτελεί την καλύτερη απεικόνιση μιας πνευματικής πορείας, που έχει να κάνει με την μορφοποίηση της ύπαρξης, ύπαρξης σκληρής, που αντιστέκεται σε κάθε ενέργεια κάθαρσης, που περικλείει όμως συγχρόνως τις δυνατότητες εξύψωσης προς τον κόσμο της ελευθερίας από το βάρος και τις διαστάσεις.

Μέχρι τότε όμως, ο κόσμος θα παραμένει τρισδιάστατος. Αλλά και ο πνευματικός κόσμος θα συνεχίσει να στέλνει μηνύματα και προσκλήσεις τριών διαστάσεων, κάτι άλλωστε που συνέβη και με την Ενανθρώπιση του Κυρίου. Τι άλλο υπήρξε το σώμα του Κυρίου μας από άγαλμα-αγαλλίαμα τελειότητας, όχι αναλογιών αλλά αγάπης; Επί του Σταυρού, πράγματι η Αρχαία Ελληνική Τέχνη αδυνατεί να αναγνωρίσει Θεό. Αυτό είναι το σκάνδαλο των Ελλήνων: Η καθημαγμένη Θεία τρισδιάστατη μορφή. Αυτή η μορφή όμως αποτελεί και υπέρβαση της καλλιτεχνικής τελειότητας: Την αναζήτηση της τελειότητας του γήινου σώματος αντικαθιστά η αναζήτηση της τελειότητας της προπρωτικής εικόνας, που περνά όμως μέσα από την αποκάλυψη της αθλιότητας που επέφερε η αρχέγονη αποστασία.

Την ώρα που ο Αρχαίος Έλληνας θαυμάζει την τελειότητα του αγάλματος, έχοντας όμως επίγνωση της αδυναμίας του να μετάσχει σ' αυτήν, ο Χριστιανός ζητά τη τελειότητα του Σώματος Χριστού, το Οποίο τον καλεί να την κοινωνήσει, να την προσλάβει και να αλλοιωθεί, γινόμενος μέτοχος ενός Υπερκόσμου κάλλους._

<http://bit.ly/33m1ucP>